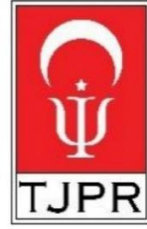

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 2 • Aralık 2020 • 135-160
Issue: 2 • December 2020 • 135-160

Üniversite Öğrencilerinde Narsisizm ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki İlişki

The Relationship Between Narcissism and Intrinsic
Religious Motivation in College Students

Mehmet Çınar

Dr.

Araştırma Görevlisi
Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Psikolojisi Anabilim Dalı
E-posta: mehmet.cinar@atauni.edu.tr
Orcid: 0000-0002-4177-688X
Erzurum / Türkiye

Dr.

Research Asistant
Atatürk University Faculty of Theology
Department of Psychology of Religion
E-mail: mehmet.cinar@atauni.edu.tr
Orcid: 0000-0002-4177-688X
Erzurum / Turkey

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Makale Türü • Article Type	Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received	08 Ağustos 2020 • 08 August 2020
Kabul Tarihi • Accepted	17 Ekim 2020 • 17 October 2020

* Bu makale, yazarın 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda (2017) aynı başlıkla sunduğu sözel bildirisinden üretilmiştir.

Ö z e t

Bu çalışmanın amacı narsisizm ile içsel dini motivasyon arasındaki ilişkiyi incelemektir. Çalışmada narsisizm ile içsel dini motivasyon arasındaki ilişkinin yanı sıra cinsiyet, yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim birimi, algılanan sosyo-ekonomik durum ve öğrenim görülen fakülte gibi bağımsız değişkenlere göre farklılaşması da incelenmiştir. Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. Çalışmanın veri toplama araçları olarak Atay (2009) tarafından uyarlanan Narsistik Kişilik Envanteri (NKE) ve içsel dini motivasyonu ölçmek için de Karaca (2001) tarafından uyarlanan İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ) kullanılmıştır. Çalışma grubu ise Atatürk Üniversitesi'nin Eğitim, Fen, İlahiyat, Edebiyat, Sağlık Bilimleri, İİB, Güzel Sanatlar fakültelerinde öğrenim görmekte olan 244'ü (%51,9) kız, 226'sı (%48,1) erkek olmak üzere toplam 470 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmada elde edilen veriler Statistical Program for the Social Sciences- SPSS 20.0 istatistik programının ilgili modülleri kullanılarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda eldeki veri setinde bağımsız değişkenlerden iki gruplu olanlar için ilişkisiz örneklem t Testi, üç veya daha fazla gruplu bağımsız değişkenlerde ise tek-yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Narsisizm ile içsel dini motivasyon arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini belirlemek için ise çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre narsisizm ile içsel dini motivasyon arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre; narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik, sömürücülük alt boyutları ile içsel dini motivasyon arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Narsisizmin hak iddia etme alt boyutu ile içsel dini motivasyon arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Bu bulgular ışığında içsel dini motivasyona sahip bireylerin, narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik ve sömürücülük alt boyutlarında narsistik tutum ve davranışlarını azaltacağı söylenebilir. Ayrıca çoklu doğrusal regresyon analiz sonuçlarına göre narsisizmin dini motivasyon üzerinde negatif yönlü anlamlı bir yordayıcı olduğu, içsel dini motivasyona ait toplam varyansın %10'nun narsisizmin üstünlük, kendine yeterlilik ve teşhircilik alt boyutları ile açıklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

A n a h t a r K e l i m e l e r

Din psikolojisi • Narsisizm • İçsel dini motivasyon
Üniversite öğrencileri • Algılanan sosyo-ekonomik düzey

A b s t r a c t

The aim of this study is to examine the relation between narcissism and intrinsic religious motivation. In addition to the relationship between narcissism and intrinsic religious motivation, the study also examined the differentiation of this relationship according to independent variables such as gender, place of residence where the majority of life was spent, perceived socio-economic status and faculty of education. The study was designed according to correlational survey model, which is one of the quantitative research methods. As the data collection tools, “Narcissist Personality Inventory” adapted by Atay (2009), and “Intrinsic Religious Motivation Scale” adapted by Karaca (2001) were used in the study. The study group consists of 470 people in total, 244 (51,9%) of whom are female, and 226 (48,1%) of whom are male, students from Ataturk University Faculty of Sciences, Faculty of Theology, Faculty of Letters, Faculty of Health Sciences, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Faculty of Fine Arts. The data obtained in the study were analysed by usage of the related modules of Statistical Program for the Social Sciences-SPSS 20.0 statistics package program. Within this context, unrelated samples t Test was used for the independent variables with two groups and one-way ANOVA test was deployed for the independent variables with three or more groups in the obtained data set. In order to determine the relation between narcissism and intrinsic religious motivation, Pearson’s Correlation Coefficient was conducted. Also, to determine the degree of the relation between variables, Multiple Linear Regression Analysis was used. In reference to the findings, there has been determined a statistically significant relationship between narcissism and intrinsic religious motivation. Accordingly, a statistically negative, barely significant relationship has been found between exhibitionism, superiority, authority, self-sufficiency, exploitative sub-dimensions of narcissism and intrinsic religious motivation. There has not been reached a statistically significant relationship between Entitlement Sub-Dimension and religious motivation. In the light of these findings, it can be stated that individuals with intrinsic religious motivation could have a decrease in their narcissistic attitude and behaviours in the sub-dimensions of Exhibitionism, Entitlement, Authority, Self-Sufficiency and Exploitativeness.

K e y w o r d s

Psychology of religion • Narcissism • Intrinsic religious motivation • College students • Perceived socio-economic level

Giriş

Narsisizm olgusu, Yunan mitolojisindeki Narkissos efsanesinden gelmektedir (Twenge & Campbell, 2015: 44). Yunan mitolojisindeki bu efsaneyi psikolojik bir fenomeni açıklamak için kullanan ilk psikanalitik kuramcı Ellis'tir (Atay, 2009). Ellis'e göre narsisizm, özellikle kadınlarda görülen ve cinsel duyguların, kendine hayranlığa yöneltilmesini içeren bir durum olarak açıklanmıştır (Atay, 2009). Freud (1914) narsisizmi dış dünyadan çekilen libidonun benliğe yönetilmesiyle ortaya çıkan bir durum olarak açıklamıştır. Amerikan Psikiyatri Derneği'ne (2000) göre de kişinin üstünlük hisleri, özel muamele beklentisi, yeteneklerin ve kişisel özelliklerin abartılması, ilgi ve beğenilme talepleri, başkalarını sömürme ve hor görme, empati eksikliğinden yoksun olma hali narsisizm olarak karakterize edilmiştir.

Narsisizm, psikoloji literatüründe normal ve patolojik olmak üzere iki kapsamda ele alınmaktadır. Normal narsisizm, kişinin çevresiyle ve çevresinin beklentileriyle etkin bir şekilde başa çıkabileceğini hissetmesine olumlu yönde etki etmektedir. Patolojik narsisizm ise kişinin psikolojik varlığını tehdit eden güçlerden korumaya ayarlanmış bir kişilik organizasyonu gibidir (Rozenblatt, 2002). Patolojik narsisizmde birey içsel süreçlerinde benliğini sağlam tutabilmek için başkalarının geri bildirimlerine çok fazla ihtiyaç duyarken bu duygusunu dışarıya tamamen zıt bir tavırla yansıtmaktadır. Kendine karşı sonsuz özgüvenli ve başkalarından gelen geri bildirimleri önemsemez bir tavır takınmayı benimsemektedir (Kernberg, 1975). Bu durum psikodinamik yaklaşıma göre, çocukluk döneminde yaşanan korku, başarısızlık, bağımlılık gereksinmelerinin ebeveyn yokluğu ya da herhangi bir rahatsızlık sonucu ihmal edilmesi, eleştiri ya da sergilediği davranışlara yönelik alaycı tepkiler görmesidir. Dolayısıyla patolojik narsisizmin gelişmesi narsistik kişilik bozukluğuna yol açmaktadır (Karaaziz & Erdem Atak, 2013).

Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler kendilerini fiziksel ve ruhsal yönden aşırı beğenen, üstün gören, sürekli beğeni, ilgi ve onay bekleyen, gittikleri her yerde hemen özel ilgi göreceğine, üstün bir yeri hak ettiğine inanan bireylerdir. En güzel, en yakışıklı, en başarılı, en parlak kişi odur ya da o olacaktır. Böylesine yoğun narsistik beklentiler içinde hayal kırıklıkları da o denli sık olabilir. Bireyin benlik saygısı, dışardan gelecek ilgi, beğeni, onaylarla beslenmektedir. Söz konusu kişiler eleştiriye dayanamazlar ve sürekli övgü beklerler (Kohut, 1977).

İçsel dini motivasyon ise bir bireyin dini inancı uğruna herhangi bir çıkar gözetmeksizin yaşaması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu durumda birey dini bizzat bir amaç olarak değerlendirilmekte ve dışsal zorlama olmaksızın güdülen bir amaç olarak anlaşılmalıdır. Dışsal dini motivasyon yönelimine sahip bireyler için ise din, genellikle araçsal ve çıkarıcı bir değere sahiptir. Bu durumda dışsal dini motivasyona sahip birey, dinî görüşlerini, güvenlik, rahatlık, statü veya kendisine toplumsal destek sağlamak için kullanır (Karaca, 2001).

Dinler hem sağlıklı bir kişilik gelişimini (Dağcı, 2018) hem de bireyin çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasını ve kendiyi barışık olmasını destekler (Dağcı, 2019). Bu bağlamda dinler bireyin nefsin kontrol etmesini, kendini diğerlerinden üstün görmemesini, nefsin arzularına hâkim olmasını, aç gözlülük, kıskançlık haset gibi duygulardan arınmayı tavsiye etmektedir. Dinlerde ayrıca, insanların sahip oldukları şeylerin birer emanet olduğu, insanın gelip geçiciliği, mülkün gerçek sahibinin Tanrı olduğu, bu nedenle tevazuyla hareket edilmesi gerektiği vurgulanır. “Kendin için doğru olanı yap” düsturu, bazı dinlerin kurallarına ve inançlarına çoğu zaman uymamaktadır. Hâlbuki narsistik kişiler minnet, vefa, paylaşma, karşılıklı sevgi konularında duyarlılık göstermezler.

İslâmî literatürde narsisizm kavramını bütün yönleriyle karşılayan bir kavram bulunmamaktadır. Bununla birlikte alt boyutlarıyla birlikte ele alındığı zaman narsisizmin bütün yönleriyle tanımlandığı sonucuna ulaşılır. Nitekim İslam dini müntesiplerine alçak gönüllülüğü (Şuarâ: 26/215), kibirden kaçınmayı (Lokman: 31/18-19), üstünlük taslamamayı (İsrâ: 17/37-38; Nisa: 36;16/23), kendine yeterliliği değil başkaları ile yardımlaşmayı (Şûrâ: 2/39) tavsiye etmekte; narsis tavrılara ise hoş bakmamaktadır. Örneğin birçok ayette “*Allah kibirlenenleri ve böbürleneneri sevmez*” (Lokman: 31/18), “*Şüphesiz ki Allah, şümaranları sevmez.*” (Kasas: 28/76) gibi uyarılar yer almaktadır.

Yüksek seviyede içsel dini motivasyona sahip birey, narsistik eğilimlerden uzak kalabilir. Bazı ampirik çalışmalarda bu durumla paralellik arz etmektedir. Örneğin; Güven (2019: 214) içsel dini motivasyon ve narsisizm arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Yine Watson, Hood ve Morris (1984) araştırmasında iç güdümlü dini motivasyon ile narsisizm arasında negatif, dış güdümlü dini motivasyon ile narsisizm arasında pozitif ilişki elde etmişlerdir. Watson, Hood, Foster ve Morris (1988) ise dindarlık, günah, depresyon ve narsisizm ilişkisini inceledikleri bir diğer çalışmada, iç güdümlü dindarlık ve günah duy-

gusuna sahip olanlarda daha az depresyon ve narsisizm tespit etmişlerdir. Fakat literatürde iç güdümlü dindarlık ile narsistik eğilimler arasında ilişki tespit edilemeyen çalışmalar da bulunmaktadır (Orhan, 2014: 104). Aynı çalışmada dış güdümlü dindarlık ile narsisizm arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Kocagöz Uzun'un (2019: 134) yaptığı çalışmada narsisizm ile dindarlık arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Gürsu ve Önce Özokudan (2019) tarafından yapılan çalışmada da dindarlık düzeyi ile narsisizm eğilimi arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kartopu'nun (2013) üniversite öğrencileri ile yapmış olduğu araştırmasında ise narsisizm puan ortalamasının en düşük olduğu grubun kendilerini dindar gören öğrencilerin olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Buna ek olarak Kartopu (2013) kendisini dindar olarak algılamayan narsisizm karşıtı bir tutum içerdiği, öznel dindarlık eğilimiyle narsisizm arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ashmawy'nin (2016: 82) çalışmasında da dindarlık algılarının artması narsisizm algılarının azalmasına yol açtığı tespit edilmiştir. Zondag ve Marinus (2010) öğrencilerle gerçekleştirdikleri çalışmada, dinî başa çıkma tarzlarının kullanılmasıyla narsisizm puanlarının düşmesi arasında ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Wink, Michele ve Kristen'in (2005) çalışmasında dinin ileri yaşlarda normal narsisizm üzerinde olumlu bir ilişkisinin olduğu, patolojik narsisizm üzerinde ise olumsuz ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Orhan'ın (2014: 142) çalışmasında dini tutum ile narsistik eğilimler arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yine aynı çalışmada ibadetlerini aksatmayan katılımcılar ile dindarlığın davranış ve biliş boyutundan yüksek puan alan katılımcıların Narsistik Kişilik Envanteri'nden düşük puanlar aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Gürsu ve Apaydın'ın (2016) çalışmasında ise narsisizm ile İslâmî eğilim arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Narsisizm ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmeyen başka çalışmalar da bulunmaktadır (Ulusal, 2019: 81).

a. Problem

Araştırmanın temel problemi “içsel dini motivasyon ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” şeklindedir.

Araştırmada temel problemin yanı sıra aşağıdaki alt problemler de ele alınmıştır:

P.1. Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark var mıdır?

P.2. Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimi ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark var mıdır?

P.3. Üniversite öğrencilerinin algılanan sosyo-ekonomik durumu ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark var mıdır?

P.4. Üniversite öğrencilerinin fakülteleri ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark var mıdır?

b. Hipotezler

Araştırmanın temel hipotezi “içsel dini motivasyon ile narsisizm alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindedir.

Araştırmada temel hipotezin yanı sıra aşağıdaki alt hipotezler de ele alınmıştır:

H.1. Üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark vardır.

H.2. Üniversite öğrencilerinin yaşamlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimi ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark vardır.

H.3. Üniversite öğrencilerinin algılanan sosyo-ekonomik düzeyleri ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark vardır.

H.4. Üniversite öğrencilerinin fakülteleri ile narsisizmin alt boyutları (teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük) arasında anlamlı bir fark vardır.

c. Yöntem

Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline göre tasarlanmıştır. İlişkisel tarama modeli iki veya ikiden fazla değişken arasındaki ilişkilerin analiz edildiği araştırmalardır (Karakaya, 2011).

c.a. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubuna ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo-1:

Çalışma grubunun cinsiyete göre dağılımı		
Cinsiyet	%	n
Kız	51.9	244
Erkek	48.1	226
Toplam	100	470

Araştırma çalışma grubu 244'ü (%51,9) kız, 226'sı (%48,1) erkek olmak üzere tesadüfi yöntemle seçilmiş toplam 470 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma grubunun yaş ortalaması 22.5'dir.

c.b. Veri Toplama Araçları

Araştırmada Narsistik Kişilik Envanteri (NKE) ve İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ)'nden oluşan anket formu ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca anketin ilk bölümünde katılımcıların kişisel özellikleri (cinsiyet, yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim birimi, algılanan sosyo-ekonomik durumu ve öğrenim gördüğü fakülte) tespitiye yönelik sorulara da yer verilmiştir.

(i)-*Narsistik Kişilik Envanteri (NKE)*: Araştırmada veri toplama aracı olarak, Ames, Rose ve Anderson tarafından 2006 yılında geliştirilen Narcissistic Personality Inventory (NPI) kullanılmıştır. Geliştirilen veri toplama aracının Türkçe'ye uyarlanması ise Atay (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede envanterin dinsel ve kültürel eşdeğerliliği sağlanmış, gerekli güvenilirlik ve geçerlilik çalışmaları yapılmıştır. Güvenirlilik katsayısının beklenen değerlerin altında olması nedeniyle her faktörün ölçekle korelasyonuna bakılmış ve olumsuz algılandığı ve ölçeğe katkı sağlamadığı belirlenen dört maddede revizyona gidilmiştir. Bu revizyonun ardından yapılan ölçümlerde Cronbach's Alpha değeri 0,652'ye yükselmiştir. Narsistik Kişilik Envanteri'nin İngilizce formunda olduğu gibi, uyarlanan 16 soruluk ölçekte de maddeler, "teşhircilik", "üstünlük", "otorite", "hak iddia etme", "kendine yeterlilik" ve "sömürücülük" olmak üzere 6 faktöre dağılmaktadır. Narsistik Kişilik

Envanteri'nden alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar; otorite boyutu için 0-2, teşhircilik boyutu için 0-3, sömürücülük boyutu için 0-3, hak iddia etme boyutu için 0-2, kendine yeterlilik boyutu için 0-3, üstünlük boyutu için 0-3 olmak üzere toplam 0-16 arasındadır. Ölçeklerden alınan puan yükseldikçe narsisizm düzeyi de yükselmektedir (Atay, 2009).

Narsistik Kişilik Envanteri'nin geçerliliğine yönelik faktör analizi uygulanmıştır. Temel bileşenler yöntemi ile uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, ölçek maddelerinin orijinal yapıya uygun olarak 6 faktöre dağıldığı görülmüştür. Faktörlerin toplam varyansı açıklama oranı %60,8'dir. Faktör dağılımına ilişkin tablo aşağıda görülmektedir (Atay, 2009).

Tablo-2:
Narsist Kişilik Envanteri'nin faktör dağılımı

Faktörler	Açıklanan Varyans
Teşhircilik	17,191
Üstünlük	10,106
Otorite	9,237
Hak iddia etme	8,757
Sömürücülük	7,975
Kendine yeterlilik	7,592
Kaiser meyer olkin ölçek geçerliliği	0.574
Bartlett küresellik testi ki kare	249,713
Sd	78
P değeri	0,000

Ölçeklerin güvenilir olup olmadığına dair cronbach alfa değerleri $0.00 \leq \alpha < 0.40$ arası güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ arası düşük derecede güvenilir, $0.60 \leq \alpha < 0.90$ arası oldukça güvenilir ve $0.90 \leq \alpha < 1.00$ arası ise yüksek derecede güvenilir şeklindedir (Can, 2014: 269). Bu çalışmada ise Narsistik Kişilik Envanteri'nin cronbach alpha değeri .66, olarak hesaplanmıştır. Elde edilen değere bakıldığında Narsistik Kişilik Envanteri'nin oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

(ii)-İçsel Dini Motivasyon Ölçeği (İDMÖ): Bu ölçek, Hoge tarafından geliştirilmiş ve Karaca (2001) tarafından standardizasyonu yapılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. 10 madden oluşan İçsel Dini Motivasyon Ölçeği'nin 7 maddesi "Dini inançlarım hayata bakış açısını belirler." maddesinde olduğu gibi olumlu cümle yapısında, diğer 3 maddesi ise "Ahlaki bir hayat yaşadığım sürece neye inandığım o kadar önemli değil" ifadesinde olduğu gibi (anlamca) olumsuz cümle yapısında tasarlanmıştır. Öl-

çekte 5 dereceli likert formatı kullanılarak “hiç katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “tamamen katılıyorum” şeklinde 1’den 5’e kadar, zayıftan kuvvetliye doğru puanlama yapılmıştır. Olumsuz cümle yapısında yerleştirilen maddelerin puanları ters çevrilmiştir. İDMÖ’den alınabilecek en yüksek puan 50 iken, en düşük puan ise 10’dur. Ölçeğin korelasyon katsayısı .76, cronbach’s alpha katsayısı ise .84 olarak tespit edilmiştir.

Ölçeklerin güvenilir olup olmadığına dair cronbach alfa değerleri $0.00 \leq \alpha < 0.40$ arası güvenilir değil, $0.40 \leq \alpha < 0.60$ arası düşük derecede güvenilir, $0.60 \leq \alpha < 0.90$ arası oldukça güvenilir ve $0.90 \leq \alpha < 1.00$ arası ise yüksek derecede güvenilir şeklindedir (Can, 2014: 269). Bu çalışmada ise cronbach alpha değeri .82 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen değere bakıldığında İçsel Dini Motivasyon Ölçeği’nin oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

c.c. Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı ve problemi doğrultusunda oluşturulan veri toplama formuyla uygulamaya geçilmiştir. Uygulama 2017 yılının Nisan ve Mayıs aylarında Atatürk Üniversitesi’nin Eğitim, Fen, İlahiyat, Edebiyat, Sağlık Bilimleri, İİB, Güzel Sanatlar fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğrenciler özelinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama gönüllülük esasına dayalı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca uygulamanın sağlıklı olması amacıyla uygulama esnasında gerekli açıklamalar yapılmıştır.

c.d. Verilerin Çözülmesi

Uygulamadan elde edilen 470 anket formu araştırmacı tarafından Statistical Program for the Social Sciences-SPSS 20.0 istatistik programına girilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler programın ilgili modülleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmada verilerin analizine geçilmeden önce hangi testlerin kullanılacağına karar verebilmek amacıyla parametrik testlerin temel varsayımlarını karşılayıp karşılayamadıkları incelenmiştir. Bu doğrultuda verilerin normal dağılım için “skewness” ve “kurtosis” dağılımları kontrol edilmiştir. Dağılıma ilişkin veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-3:
Ölçeklerin normalliklerine ilişkin değerler

Ölçekler	Skewness	Kurtosis
Teşhircilik	.374	-1.056
Üstünlük	.449	-.934
Otorite	-.061	-1.409
Hak iddia etme	.502	1.048
Kendine yeterlilik	.329	-.825
Sömürücülük	.095	-.705
NKE toplam	,129	-,483

Ölçeklerin normal dağılım şartını sağlaması için skewness ve kurtosis değerlerinin +2 ile -2 arasında bir değer almış olması gereklidir (Trochim & Donnelly, 2006; Field, 2009). Tabloya bakıldığında ölçeklerin normal dağılım gösterdiği görülmektedir.

Yapılan tek değişkenli normallik analizleri sonucunda parametrik testlerin yapılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veri setinde bağımsız değişkenlerden iki grupta bulunanlar için ilişkisiz örneklem T Testi, üç veya daha fazla grupta bulunanlar için bağımsız değişkenlerde ise One Way ANOVA testi yapılmıştır. Değişkenler arasında anlamlı farklılıkların belirlendiği durumlarda ise çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi kullanılarak farkın kaynağı belirlenmeye çalışılmıştır. İçsel Dini Motivasyon ile Narsisizm arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek için ise Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini belirlemek için ise çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Çoklu regresyon analizinin temel varsayımları olan, yeterli örneklem büyüklüğü, teklik olmaması, uç değerler ve normal dağılım göstermesi şartları sağlanmıştır. Yine regresyon analizi için, Tolerance değerinin .10'dan düşük olmaması, VIF değerinin 10'dan düşük olması, Durbin-Watson değerinin 1 ile 3 arasında olması kriterleri sağlanmıştır (Tabachnick & Fidell, 2007). Bu değerler regresyon tablosunda verilmiştir.

d. Bulgular

d.a. Sosyo-demografik Özelliklere Yönelik Bulgular

Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili bulgular aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo-4:

Çalışma grubunun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin frekans analizi

	Değişkenler	%	n
Cinsiyet	Kız	51,9	244
	Erkek	48,1	226
Yerleşim birimi	Kır	22,1	104
	Kent	77,9	366
Sosyo-ekonomik durum	Ortanın altı	11,9	56
	Orta	62,1	292
	Ortanın üstü	18,3	86
	Üst	7,7	36
Fakülte	İlahiyat	17,9	84
	Hemşirelik	20,4	96
	Edebiyat	10,2	48
	İİB	27,7	130
	Güzel sanatlar	4,3	20
	Fen	7,7	36
	Eğitim	11,9	56
	Toplam	100	470

Araştırmaya katılanların %51,9'u (n=244) kız, %48,1'i (n=226) erkek olmak üzere toplam 470 kişiden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim biriminin %22,1'i (n=104) kır, %77,9'u (n=366) kent ortamından oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların algılanan sosyo-ekonomik durumu %11,9'u (n=56) ortanın altı, %62,1'i (n=292) orta, %18,3'ü (n=86) ortanın üstü ve %7,7'si (n=36) üst şeklinde oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların %17,9'u (n=84) İlahiyat Fakültesi, %20,4'ü (n=96) Hemşirelik Fakültesi, %10,2'si (n=48) Edebiyat Fakültesi, %27,7'si (n=130) İİBF, %4,3'ü (n=20) Güzel Sanatlar Fakültesi, %7,7'si (n=36) Fen Fakültesi ve %11,9'u (n=56) Eğitim Fakültesi öğrencilerinden oluşmaktadır.

d.b. Sosyo-Demografik Özellikler ile Narsisizm Arasındaki Farklılaşmalara Yönelik Bulgular

Üniversite öğrencilerinde narsisizm ile sosyo-demografik değişkenler arasında anlamlı farklılaşma olup olmadığına ilişkin veriler aşağıda verilmiştir.

Tablo-5:
Çalışma grubunun cinsiyet ile narsisizm arasındaki farklılıkları

	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Teşhircilik	Kız	244	1.11	1.11	468	-.908	.365
	Erkek	226	1.20	.990			
Üstünlük	Kız	244	.99	1.02	468	-1.74	.082
	Erkek	226	1.15	.944			
Otorite	Kız	244	1.07	.782	468	1.12	.260
	Erkek	226	.991	.805			
Hak iddia etme	Kız	244	.770	.676	468	-3.32	.001
	Erkek	226	.973	.645			
Kendine yeterlilik	Kız	244	1.14	1.04	468	-1.67	.095
	Erkek	224	1.29	.832			
Sömürücülük	Kız	244	1.45	.890	468	.527	.599
	Erkek	226	1.41	.881			

Tablo-5 incelendiğinde üniversite öğrencilerinde narsisizmin hak iddia etme alt boyutu ile cinsiyetleri arasındaki farkın anlamlı olduğu $t_{(468)}=-3.32, p<.05$ tespit edilmiştir. Buna göre hak iddia etme alt boyutunda erkeklerin ($\bar{X}=.973$), kızlara ($\bar{X}=.770$) göre daha narsist oldukları görülmüştür. Teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik ve sömürücülük ile cinsiyetleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre erkek katılımcıların narsisizmin hak iddia etme boyutundan yüksek ortalama puanlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Erkeklerin ortalama puanlarının kızlara göre yüksek olması pek çok açıdan yorumlanabilir. Örneğin ailenin kız veya erkek çocuklarını yetiştirme tarzı bu durumda etkili olabilir. Nitekim ülkemizdeki geleneksel aile kodlarına bakılacak olursa erkek egemen bir anlayışın devam ettiği veya erkeklerin daha serbest/aktif yetiştirildiği kızların ise daha kapalı/pasif yetiştirildiği görülecektir. Yine erkek veya kız bireylerin sahip olduğu kişilik, statü, rol, sorumluluklar vb. pek çok psiko-sosyal faktörler de bu durumda etkili olabilir.

Tablo-6:

Çalışma grubunun yerleşim birimleri ile narsisizm arasındaki farklılıkları																																																															
	Yerleşim Yeri	n	$\bar{X}$	S	sd	t	p																																																								
Teşhircilik	Kır	104	1,00	,924	468	-1,721	,086																																																								
	Kent	366	1,20	1,09				Üstünlük	Kır	104	1,11	,937	468	,553	,581	Kent	366	1,05	1,00	Otorite	Kır	104	,980	,775	468	-,775	,439	Kent	366	1,04	,799	Hak iddia etme	Kır	104	,788	,692	468	-1,377	,169	Kent	366	,890	,661	Kendine yeterlilik	Kır	102	1,11	,859	468	-1,203	,230	Kent	366	1,24	,976	Sömürücülük	Kır	104	1,28	,951	468	-1,962	,050
Üstünlük	Kır	104	1,11	,937	468	,553	,581																																																								
	Kent	366	1,05	1,00				Otorite	Kır	104	,980	,775	468	-,775	,439	Kent	366	1,04	,799	Hak iddia etme	Kır	104	,788	,692	468	-1,377	,169	Kent	366	,890	,661	Kendine yeterlilik	Kır	102	1,11	,859	468	-1,203	,230	Kent	366	1,24	,976	Sömürücülük	Kır	104	1,28	,951	468	-1,962	,050	Kent	366	1,48	,862								
Otorite	Kır	104	,980	,775	468	-,775	,439																																																								
	Kent	366	1,04	,799				Hak iddia etme	Kır	104	,788	,692	468	-1,377	,169	Kent	366	,890	,661	Kendine yeterlilik	Kır	102	1,11	,859	468	-1,203	,230	Kent	366	1,24	,976	Sömürücülük	Kır	104	1,28	,951	468	-1,962	,050	Kent	366	1,48	,862																				
Hak iddia etme	Kır	104	,788	,692	468	-1,377	,169																																																								
	Kent	366	,890	,661				Kendine yeterlilik	Kır	102	1,11	,859	468	-1,203	,230	Kent	366	1,24	,976	Sömürücülük	Kır	104	1,28	,951	468	-1,962	,050	Kent	366	1,48	,862																																
Kendine yeterlilik	Kır	102	1,11	,859	468	-1,203	,230																																																								
	Kent	366	1,24	,976				Sömürücülük	Kır	104	1,28	,951	468	-1,962	,050	Kent	366	1,48	,862																																												
Sömürücülük	Kır	104	1,28	,951	468	-1,962	,050																																																								
	Kent	366	1,48	,862																																																											

Tablo-6 incelendiğinde üniversite öğrencilerinde narsisizmin sömürücülük alt boyutu ile yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimi arasındaki farkın anlamlı olduğu ($t_{(468)}=-1,962$, $p<.05$) tespit edilmiştir. Buna göre sömürücülük alt boyutunda yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimi kent ($\bar{X}=1.48$) olanların kır ($\bar{X}=1.28$) olanlara göre daha narsist oldukları görülmüştür. Narsisizmin alt boyutlarından teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme ve kendine yeterlilik ile yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimi arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($p>.05$) tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimi kent olan katılımcıların narsisizmin sömürücülük boyutundan yüksek ortalama puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum kent hayatı yaşayan bireylerin rekabet, bireyselleşme ve tüketim eksenli bir yaşam sürmeleri ile açıklanabilir. Nitekim kent hayatı yaşayan bireyler her şeyin kendilerine hizmet ettikleri hissine kapılabilirler. Oysaki kır hayatı yaşayan insanlar tam aksine yardımlaşma, toplumsal menfaat ve üretim eksenli bir yaşam sürerler.

Tablo-7:

Çalışma grubunun sosyo-ekonomik düzey ile narsisizm arasındaki farklılıkları

	SED	n	$\bar{X}$	S	sd	f	p	Farklar
Teşhircilik	a-Ortanın altı	56	1,50	1,15	3-466	7,102	,000	a-b
	b-Orta	292	1,00	,998				b-d
	c-Ortanın üstü	86	1,23	1,10				-
	d-Üst	36	1,66	1,01				-
Üstünlük	a-Ortanın altı	56	1,46	,952	3-466	6,261	,000	a-b, a-c
	b-Orta	292	1,02	,984				-
	c-Ortanın üstü	86	,837	,992				c-d
	d-Üst	36	1,38	,837				-
Otorite	a-Ortanın altı	56	,892	,824	3-466	1,501	,214	-
	b-Orta	292	1,01	,812				-
	c-Ortanın üstü	86	1,13	,738				-
	d-Üst	36	1,16	,696				-
Hak iddia	a-Ortanın altı	56	,785	,562	3-466	,990	,397	-
	b-Orta	292	,883	,688				-
	c-Ortanın üstü	86	,814	,694				-
	d-Üst	36	1,00	,585				-
Kendine yeterlilik	a-Ortanın altı	56	1,14	,840	3-466	5,666	,001	a-d
	b-Orta	292	1,15	,960				b-d
	c-Ortanın üstü	86	1,20	,959				c-d
	d-Üst	36	1,83	,845				-
Sömürücü- lük	a-Ortanın altı	56	1,42	,911	3-466	3,127	,026	-
	b-Orta	292	1,35	,883				-
	c-Ortanın üstü	86	1,60	,815				-
	d-Üst	36	1,72	,944				-

Tablo-7 incelendiğinde algılanan sosyo-ekonomik durum ile teşhircilik arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(3-466)}=7.102$, $p<.05$) görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. Algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın altı olan ($\bar{X}=1.50$), orta olan ($\bar{X}=1.00$), ortanın üstü olan ($\bar{X}=1.23$) ve üst olan ($\bar{X}=1.66$) ortalama puana sahiptirler. Farklılaşma ortanın altı ile orta, orta ile üst arasındadır. Elde edilen verilere göre algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın üstü olanlar en düşük üstünlük ($\bar{X}=1.00$) ortalama puanına sahip olurken; algılanan sosyo-ekonomik durumu üst olanlar en yüksek ($\bar{X}=1.66$) ortalama puana sahiptirler.

Elde edilen bulgulara göre algılanan sosyo-ekonomik durumu üst olan katılımcıların narsisizmin teşhircilik boyutundan yüksek ortalama puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum algılanan sosyo-ekonomik durumu üst olan katılımcıların statüleri ile açıklanabilir. Nitekim bu bireyler kendilerini çok ayrı ve özel bir yerde hissetme, kazanç ve başarıları noktasında kendilerini beğenip böbürlenmelerine, toplumun diğer kesi-

mindeki insanları aşağılamalarına veya küçük görmelerine sebep olabilecek bir takım duygu, düşünce ve davranışlara kapılabilirler.

Tablo-7 incelendiğinde algılanan sosyo-ekonomik durum ile üstünlük arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(3-466)}=6,261, p<.05$) görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. Algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın altı olan ($\bar{X}=1.46$), orta olan ($\bar{X}=1.02$), ortanın üstü olan ($\bar{X}=,837$) ve üst olan ($\bar{X}=1.38$) ortalama puana sahiptirler. Farklılaşma ortanın altı ile orta, ortanın altı ile ortanın üstü ve ortanın üstü ile üst arasındadır. Elde edilen verilere göre algılanan sosyo-ekonomik durumu orta olanlar en düşük teşhircilik ($\bar{X}=,837$) ortalama puanına sahip olurken, onu algılanan sosyo-ekonomik durumu orta olanlar ($\bar{X}=1.02$) ortalama puana sahip olanlar izlemektedir. En yüksek ortalama puana sahip olanlar ise algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın altı olan ($\bar{X}=1.46$) gruptur.

Elde edilen bulgulara göre algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın altı olan katılımcıların narsisizmin üstünlük boyutundan yüksek ortalama puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın altı olan katılımcıların bir nevi hayal dünyasına kaçma savunma mekanizmasına sahip oldukları şeklinde düşünülebilir. Nitekim algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın altı olan katılımcılar içinde bulunduğu olumsuz durumdan hayal dünyasına kaçarak kendini üstünmüş gibi düşünerek kurtulabilir.

Tablo-7 incelendiğinde algılanan sosyo-ekonomik durum ile otonomi arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($F_{(3-466)}=1.501, p>.05$) görülmektedir. Tablo-7 incelendiğinde algılanan sosyo-ekonomik durum ile hak iddia etme arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($F_{(3-466)}=,990, p>.05$) görülmektedir. Tablo-7 incelendiğinde algılanan sosyo-ekonomik durum ile kendine yeterlilik arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(3-466)}=5,666, p<.05$) görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. Algılanan sosyo-ekonomik durumu ortanın altı olan ($\bar{X}=1.14$), orta olan ($\bar{X}=1.15$), ortanın üstü olan ($\bar{X}=1,20$) ve üst olan ($\bar{X}=1.83$) ortalama puana sahiptirler. Farklılaşma ortanın altı ile üst, orta ile üst ve ortanın üstü ile üst arasındadır. Elde edilen verilere göre algılanan sosyo-ekonomik durumu üst olanlar en yüksek ($\bar{X}=1,83$) kendine yeterlilik ortalama puanına sahiptir.

Elde edilen bulgulara göre algılanan sosyo-ekonomik durumu üst

olan katılımcıların narsisizmin kendine yeterlilik boyutundan yüksek ortalama puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum algılanan sosyo-ekonomik durumu üst olan katılımcıların daha iyi bir eğitim alması, daha iyi iş ya da meslek edinmesi, daha iyi sağlık koşullarına ve imkânlarına sahip olması vb. gibi pek çok psiko-sosyal faktörle ilişkili olabilir. Nitekim bu imkânlarla sahip birey, kendisinin pek çok şeyin üstesinden geldiği hissine kapılabilir. Tablo 7 incelendiğinde algılanan sosyo-ekonomik durum ile sömürücülük arasındaki farkın anlamlı olmadığı ($F_{(3-466)}=3,127$, $p>.05$) görülmektedir.

Tablo-8:

Çalışma grubunun fakülte ile narsisizm arasındaki farklılıkları

	Fakülte	n	$\bar{X}$	S	sd	f	p	Farklar
Teşircilik	a-İlahiyat	84	.952	.87	6-463	4.194	.000	-
	b-Hemşirelik	96	1.39	1.13				b-g
	c-Edebiyat	48	1.54	1.05				c-g
	d-İİB	130	1.12	1.00				-
	e-Güzel sanatlar	20	1.00	1.02				-
	f-Fen	36	1.33	1.21				-
	g-Eğitim	56	.750	1.03				g-b, g-c
Üstünlük	a-İlahiyat	84	.857	.920	6-463	3.961	.001	-
	b-Hemşirelik	96	1.16	.925				-
	c-Edebiyat	48	1.27	.988				-
	d-İİB	130	1.29	1.04				d-g
	e-Güzel sanatlar	20	.900	1.07				-
	f-Fen	36	.944	.984				-
	g-Eğitim	56	.678	.855				g-d
Otorite	a-İlahiyat	84	1.00	.878	6-463	1.959	.070	-
	b-Hemşirelik	96	1.08	.763				-
	c-Edebiyat	48	1.25	.785				-
	d-İİB	130	1.09	.801				-
	e-Güzel sanatlar	20	.700	.656				-
	f-Fen	36	.833	.774				-
	g-Eğitim	56	.928	.709				-
Hak iddia	a-İlahiyat	84	.714	.631	6-463	2.542	.020	a-d
	b-Hemşirelik	96	.791	.766				-
	c-Edebiyat	48	1.00	.875				-
	d-İİB	130	1.01	.622				-
	e-Güzel sanatlar	20	.800	.410				-
	f-Fen	36	.888	.318				-
	g-Eğitim	56	.785	.624				-
Kendine yeterlilik	a-İlahiyat	84	.785	.712	3-463	8.452	.000	a-b,c,d
	b-Hemşirelik	94	1.42	1.03				b-a, g
	c-Edebiyat	48	1.58	1.00				c-a, g
	d-İİB	130	1.40	.840				d-a, g
	e-Güzel sanatlar	20	1.40	.940				-
	f-Fen	36	1.11	1.06				-
	g-Eğitim	56	.785	.908				g-b, c, d
Sömürücü- lük	a-İlahiyat	84	1.19	.856	6-463	3.230	.004	a-d
	b-Hemşirelik	96	1.37	.885				-
	c-Edebiyat	48	1.54	1.00				-
	d-İİB	130	1.67	.827				d-a
	e-Güzel sanatlar	20	1.30	1.03				-
f-Fen	36	1.27	.741	-				
g-Eğitim	56	1.42	.870	-				

Tablo-8 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteleri ile teşhircilik arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(6-463)}=4.194, p<.01$) görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. İlahiyat fakültesi ($\bar{X}=0.952$), hemşirelik fakültesi ($\bar{X}=1.39$), edebiyat fakültesi ($\bar{X}=1.54$), İİBF ($\bar{X}=1.12$), güzel sanatlar fakültesi ($\bar{X}=1.00$), fen fakültesi ($\bar{X}=1.33$) ve eğitim fakültesi ($\bar{X}=0.750$) ortalama puanlara sahiptirler. Farklılaşma hemşirelik fakültesi ile eğitim, edebiyat fakültesi ile eğitim fakültesi arasındadır. Elde edilen verilere göre edebiyat fakültesi en yüksek teşhircilik ($\bar{X}=1.54$) ortalamasına sahip olurken; eğitim fakültesi öğrencileri en düşük ($\bar{X}=0.750$) ortalamaya sahiptirler.

Elde edilen bulgulara göre eğitim fakültesine mensup katılımcıların narsisizmin teşhircilik boyutundan en düşük ortalama puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum eğitim fakültesi öğrencilerinin öğretmen olma ihtimallerine karşı öğrencilerine kendilerini örnek bir rol model olarak gösterme sorumlulukları ile de ilgili olabilir.

Tablo-8 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteleri ile üstünlük arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(6-463)}=3.961, p<.01$) görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. İlahiyat fakültesi ($\bar{X}=0.857$), hemşirelik fakültesi ($\bar{X}=1.16$), edebiyat fakültesi ($\bar{X}=1.27$), İİBF ($\bar{X}=1.29$), güzel sanatlar fakültesi ($\bar{X}=0.900$), fen fakültesi ($\bar{X}=0.944$) ve eğitim fakültesi ($\bar{X}=0.678$) ortalama puanlara sahiptirler. Farklılaşma İİBF ile eğitim fakültesi arasındadır. Elde edilen verilere göre İİBF en yüksek üstünlük ortalamasına ($\bar{X}=1.29$) sahip olurken, eğitim fakültesi öğrencileri en düşük ($\bar{X}=0.678$) ortalamaya sahiptirler.

Elde edilen bulgulara göre eğitim fakültesine mensup katılımcıların narsisizmin üstünlük boyutundan en düşük ortalama puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum eğitim fakültesi öğrencilerinin aldıkları formasyon dersleri ile yakından alakalı olabileceği gibi ilgili bölüm ve ders içerikleri ile de ilgili olabilir. Nitekim formasyon dersleri içeriklerinde muhatap kitleyi bir birey olarak görme, onun gelişim dönemlerini göz önüne alarak uygun bir şekilde hitap etme, kendilerini başkalarından üstün görmeme vb. gibi insan ilişkilerine önem veren içeriklerin olduğu bilinmektedir.

Tablo-8 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülte-

leri ile otorite arasındaki anlamlı olmadığı ($F_{(6-463)}=1.959$, $p>.05$) görülmektedir.

Tablo-8 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteleri ile hak iddia etme arasındaki farkın anlamlılığının tek yönlü varyans analizi ile test edilmesi sonucunda ($F_{(6-463)}=2.542$, $p<.05$), anlamlı olduğu görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. İlahiyat fakültesi ($\bar{X}=.714$), hemşirelik fakültesi ($\bar{X}=.791$), edebiyat fakültesi ($\bar{X}= 1.00$), İİBF ($\bar{X}=1.01$), güzel sanatlar fakültesi ($\bar{X}=.800$), fen fakültesi ($\bar{X}=.888$) ve eğitim fakültesi ($\bar{X}=.785$) ortalama puanlara sahiptirler. Farklılaşma İİBF ile ilahiyat fakültesi arasındadır. Elde edilen verilere göre İİBF en yüksek hak iddia etme ortalamasına ($\bar{X}=1.01$) sahip olurken, ilahiyat fakültesi öğrencileri en düşük ($\bar{X}=.714$) ortalamaya sahiptirler.

Elde edilen bulgulara göre ilahiyat fakültesine mensup katılımcıların narsisizmin hak iddia etme boyutundan en düşük ortalama puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum beklenen bir durumdur. İlahiyat öğrencilerinin aldıkları eğitim ve dindarlıkları neticesinde daha mütevazı olması ve hak iddia etme noktasında ahiret hayatı gibi telafı edici bir aleme inanmaları bu durumda etkili olabilir.

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteleri ile kendine yeterlilik arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(6-463)}=8.452$, $p<.01$) görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. İlahiyat fakültesi ($\bar{X}=.785$), hemşirelik fakültesi ($\bar{X}=1.42$), edebiyat fakültesi ($\bar{X}=1.58$), İİBF ($\bar{X}=1.40$), güzel sanatlar fakültesi ($\bar{X}=1.40$), fen fakültesi ($\bar{X}=1.11$) ve eğitim fakültesi ($\bar{X}=.785$) ortalama puanlara sahiptirler. Farklılaşma ilahiyat fakültesi ile hemşirelik, edebiyat, İİBF ve eğitim fakültesi ile hemşirelik, edebiyat, İİBF fakülteleri arasındadır. Elde edilen verilere göre edebiyat fakültesi en yüksek kendine yeterlilik ortalamasına ($\bar{X}=1.54$) sahip olurken, eğitim fakültesi öğrencileri en düşük ($\bar{X}=.750$) puanlara sahiptirler.

Tablo-8 incelendiğinde öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteleri ile sömürücülük arasındaki farkın anlamlı olduğu ($F_{(6-463)}=3.230$, $p<.05$) görülmektedir. Bu farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Post Hoc Tukey HSD testi yapılmıştır. İlahiyat fakültesi ($\bar{X}=1.19$), hemşirelik fakültesi

($\bar{X}=1.37$), edebiyat fakültesi ($\bar{X}=1.54$), İİBF ($\bar{X}=1.67$), güzel sanatlar fakültesi ($\bar{X}=1.30$), fen fakültesi ($\bar{X}=1.27$) ve eğitim fakültesi ($\bar{X}=1.42$) ortalama puanlara sahiptirler. Farklılaşma ilahiyat fakültesi ile İİBF arasındadır. Elde edilen verilere göre İİBF en yüksek sömürücülük ($\bar{X}=1.67$) ortalamasına sahip olurken, ilahiyat fakültesi öğrencileri en düşük ($\bar{X}=1.19$) puanlara sahiptirler.

Elde edilen bulgulara göre ilahiyat fakültesine mensup katılımcıların narsisizmin sömürücülük boyutundan en düşük ortalama puanları aldıkları tespit edilmiştir. Bu durum beklenen bir durumdur. Nitekim dini öğretiler israf etmemeyi (A'râf: 7/31), alçak gönüllülüğü (Şuarâ: 26/215), kibirden kaçınmayı (Lokman: 31/18-19), üstünlük taslamamayı (İsrâ: 17/37-38; Nisa: 36;16/23), kendine yeterliliği değil başkaları ile yardımlaşmayı (Şûrâ: 2/39) tavsiye etmektedir.

d.c. Narsisizm ile İçsel Dini Motivasyon Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Tablo-9:

Çalışma grubunun narsisizm ile içsel dini motivasyon ilişkisi		
Korelasyon	İDM	n
Teşhircilik	-.223**	470
Üstünlük	-.254**	470
Otorite	-.127**	470
Hak iddia etme	-.068	470
Kendine yeterlilik	-.235**	470
Sömürücülük	-.182**	470
Anlamlılık düzeyi: p**<.01		

Tablo 9 incelendiğinde narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik, sömürücülük alt boyutları ile İDM arasında ($p<.01$) düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Hak iddia etme ile İDM arasında negatif yönlü bir ilişki ($r= -.068$) olsa da istatistiki bakımdan ($p>.05$) anlamlı düzeye ulaşmamıştır.

Tablo-10:

Çalışma grubunun narsisizm ile içsel dini motivasyon arasındaki ilişkisi (çoklu regresyon)

Değişken	B	Hata	β	t	p	Tolerance	VIF	Durbin-Watson
Sabit	43.098	.561	-	76.843	.000	-	-	-
Üstünlük	-1.024	.355	.147	-2.888	.004	.749	1.335	1.644
Kendine yeterlilik	-1.108	.343	.153	-3.231	.001	.863	1.159	
Teşhircilik	-.783	.319	.121	-2.451	.015	.802	1.246	

İçsel dini motivasyon yordanan, narsisizmin boyutları ise yordayıcı olarak regresyon modeline dahil edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre

($R=.32$, $R^2=.10$, $p<.05$) narsisizmin dini motivasyon üzerinde negatif yönlü anlamlı bir yordayıcı olduğu, içsel dini motivasyona ait toplam varyansın %10'nun narsisizmin üstünlük, kendine yeterlilik, teşhircilik alt boyutları ile açıklandığı görülmektedir. Buna göre bireyin narsisizm düzeyi düştükçe içsel dini motivasyon düzeyi yükselmektedir.

S o n u ç

Araştırmada üniversite öğrencilerinin cinsiyetleri ile narsisizmin hak iddia etme alt boyutu arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Buna göre erkeklerin kızlara göre narsisizmin hak iddia etme alt boyutundan daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bu noktada H.1 no'lu hipotez hak iddia etme alt boyutunda desteklenmiştir. Fakat narsisizmin; teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik ve sömürücülük alt boyutları ile öğrencilerin cinsiyetleri arasındaki farkın anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre cinsiyetin, narsisizmin söz konusu boyutlarını farklılaştıran bir değişken olmadığı söylenebilir. Elde edilen bulgulara göre teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik ve sömürücülük alt boyutlarında H.1 no'lu hipotezin desteklenmediği görülmektedir. Literatüre bakıldığında elde edilen bulgularla benzerlik gösteren çalışmalar görülmektedir. Örneğin Hamedoğlu (2009) tarafından yapılan çalışmada cinsiyet açısından narsisizm düzeylerinde anlamlı bir fark olduğu, erkeklerin narsisizm düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yine narsisizmin cinsiyete göre erkeklerde daha yüksek olduğunu (Kocagöz Uzun, 2019: 70; Karakuş, 2017: 65; Güven, 2019: 145; Uçar & Konal, 2018; Watson vd., 2004: 277) tespit eden başka çalışmalar da bulunmaktadır. Bunların aksine literatüre bakıldığında araştırmada elde edilen bulgulara benzerlik göstermeyen çalışmalar da vardır. Örneğin Ekşi'nin (2012) çalışmasında hak iddia etme ve üstünlük alt boyutlarında erkekler lehine, sömürücülük boyutunda ise kızlar lehine farklılık tespit edilmiştir. Diğer taraftan literatürde cinsiyetin narsisizmi farklılaştıran bir değişken olmadığını tespit eden (Ulusal, 2019: 85; Koşan, 2015: 85; Orhan, 2014: 133; Ashmawy, 2016: 82; Zondag & Uden: 2011) çalışmalar da bulunmaktadır.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim birimleri ile narsisizmin sömürücülük alt boyutu arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Buna göre yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim biriminin narsisizmin sömürücülük boyutunu farklılaştıran bir değişken olduğu söylenebilir. Bu duruma göre H.2. no'lu hipotez söz konusu boyutta desteklenmiştir. Fakat öğrencilerinin yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim

birimleri ile narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme ve kendine yeterlilik boyutları arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdikleri yerleşim biriminin ile narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, hak iddia etme ve kendine yeterlilik boyutlarını farklılaştıran bir değişken olmadığı söylenebilir. Buna göre H.2 no'lu hipotez narsisizmin söz konusu boyutlarında desteklenmemiştir. Literatür incelendiğinde narsisizm ile yerleşim birimi arasında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı çalışmalar görülmektedir (Güven, 2019: 161; Kocagöz Uzun, 2019: 88).

Araştırmada üniversite öğrencilerinin algılanan sosyo-ekonomik durumları ile narsisizmin; teşhircilik, üstünlük ve kendine yeterlilik alt boyutları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre algılanan sosyo-ekonomik durumun narsisizmin teşhircilik, üstünlük ve kendine yeterlilik alt boyutlarını farklılaştıran bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma göre H.3. no'lu hipotez söz konusu boyutlarda desteklenmiştir. Fakat öğrencilerin algılanan sosyo-ekonomik durumları ile otorite, hak iddia etme ve sömürücülük boyutları arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla algılanan sosyo-ekonomik durumun narsisizmin otorite, hak iddia etme ve sömürücülük boyutlarını farklılaştıran bir değişken olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre H.3 no'lu hipotez narsisizmin söz konusu boyutlarında desteklenmemiştir. Literatür incelendiğinde narsisizm ile sosyo-ekonomik durum arasında anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir (Güven, 2019: 154; Koşan, 2015: 67). Bu çalışmalarda sosyo-ekonomik durum yükseldikçe narsisizm düzeyinin de yükseldiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bunların aksine literatüre bakıldığında narsisizm ile sosyo-ekonomik durum arasında anlamlı olarak farklılaşmanın olmadığı çalışmalar da vardır (Kocagöz Uzun, 2019: 91).

Araştırmada üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri fakülteleri ile narsisizmin teşhircilik, üstünlük, hak iddia etme, kendine yeterlilik ve sömürücülük alt boyutları arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre öğrenim görülen fakültenin, narsisizmin teşhircilik, üstünlük, hak iddia, kendine yeterlilik ve sömürücülük alt boyutlarını farklılaştıran bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma göre H.4. no'lu hipotez desteklenmiştir. Literatüre bakıldığında elde edilen bulgularla benzerlik gösteren çalışmalar görülmektedir. Örneğin Kocagöz Uzun (2019) tarafından yapılan çalışmada narsisizm düzeyleri öğrenim görülen fakülteye göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteleri ile otorite ara-

sında ise farklılaşmanın anlamlı olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla öğrenim görülen fakültenin, narsisizmin otorite boyutunu farklılaştıran bir değişken olmadığı tespit edilmiştir. Buna göre H.4 no'lu hipotez narsisizmin otorite boyutunda desteklenmemiştir.

Araştırmada narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik, sömürücülük alt boyutları ile İDM arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre araştırmanın temel hipotezi teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik ve sömürücülük alt boyutunda desteklenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlar, ilgili literatürle de benzerlik arz etmektedir. Örneğin; Güven (2019: 214) içsel dini motivasyon ve narsisizm arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Yine Watson, Hood ve Morris (1984) araştırmasında iç güdümlü dini motivasyon ile narsisizm arasında negatif, dış güdümlü dini motivasyon ile narsisizm arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki elde etmişlerdir. Watson, Hood, Foster ve Morris (1988) ise dindarlık, günah, depresyon ve narsisizm ilişkisini inceledikleri bir diğer araştırmada, iç güdümlü dini motivasyon ve günah duygusuna sahip olanlarda daha az depresyon ve narsisizm tespit etmişlerdir.

Araştırmada narsisizmin hak iddia etme boyutu ile İDM arasında ise negatif yönlü bir ilişki olsa da istatistiki bakımdan anlamlı düzeye ulaşmamıştır. Buna göre hak iddia etme alt boyutunda temel hipotezin desteklenmediği görülmektedir. Bu durum araştırmada beklenilmeyen bir sonuçtur. Fakat ilgili literatürde de sonuçlar farklılık arz etmektedir. Örneğin Ashmawy'nin (2016: 84) yaptığı çalışmada narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik, sömürücülük alt boyutları ile dindarlık algıları arasında negatif bir ilişkinin olduğu fakat bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Aynı çalışmada narsisizmin hak iddia etme boyutu ile dindarlık algıları arasında istatistiksel olarak negatif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu durum Ashmawy'nin yaptığı çalışmanın örneklem özellikleri ile ilgili olabilir (bkz. Ashmawy, 2016). Yine literatürde iç güdümlü dini motivasyon ile narsistik eğilimler arasında ilişki tespit edilemeyen çalışmalarda mevcuttur (Orhan, 2014: 104). Aynı çalışmada dış güdümlü dindarlık ile narsisizm arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Çoklu doğrusal regresyon analiz sonuçlarına göre narsisizmin dini motivasyon üzerinde negatif yönlü anlamlı bir yordayıcı olduğu, içsel dini motivasyona ait toplam varyansın %10'nun narsisizmin üstünlük, kendine yeterlilik, teşhircilik ile açıklandığı görülmektedir. Buna göre bi-

reyin narsisizm düzeyi düştükçe içsel dini motivasyon düzeyi yükselmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında içsel dini motivasyona sahip bireylerin, narsisizmin teşhircilik, üstünlük, otorite, kendine yeterlilik ve sömürücülük alt boyutlarında narsistik tutum ve davranışlarını azaltacağı söylenebilir. Bu durumda dini öğretilerin rolü etkilidir. Nitekim dinler müntesiplerine haset, kıskançlık, kibir, büyükmek, kendine yeterlilik vb. gibi kişisel zaafardan kaçınmalarına yönelik uyarılarda bulunurken; alçak gönüllülüğü, kibirden kaçınmayı ve başkaları ile yardımlaşmayı tavsiye etmektedir.

Kaynaklar

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders, fourth edition, text revision-(DSM-IV-TR)*. Washington DC: American Psychiatric Association.

Ashmawy, M. F. A. (2016). *Ortaöğretim öğrencilerinde dindarlık ve narsisizm ilişkisi (Sinop Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atay, S. (2009). Narsistik Kişilik Envanteri'nin Türkçe'ye standardizasyonu. *Gazî Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 181-196.

Can, A. (2014). *Bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Dağcı, A. (2018). Amaçsal açıdan dua türleri: Din psikolojisi bağlamında tümevarımsal bir yaklaşım denemesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(8), 87-120.

Dağcı, A. (2019). Huzurevi yaşlılarının psiko-sosyal uyumu ve manevi gereksinimleri. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 23-44.

Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (3), 1683-1706.

Field, A. (2009). *Discovering statistic using SPSS for windows*. London: SAGE Publications.

Freud, S. (1914). *Narsisizm üzerine ve scherber vakası*. (2. Baskı). (Çev. M. Atakay). İstanbul: Metis Yayınları.

Gürsu, O. & Apaydın, Ç. (2016). Narsizm ile özgüven arasındaki ilişkide İslâmî eğilimin aracılık rolü. *Ekev Akademi Dergisi*, 20 (66), 551-562.

Gürsu, O. & Önce Özokudan, F. S. (2019). Ergenlerde dindarlık, narsizm ve özgüven. *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4 (4), 439-454.

Güven, M. (2019). *Narsisim alçakgönüllülük ve dindarlık ilişkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hamedoğlu, M. A. (2009). *Örgütsel narsisizm düzeyine ilişkin yönetici ve öğretmen alguları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaaziz, M. & Erdem Atak. İ. (2013). Narsisizm ve narsisizmle ilgili araştırmalar üzerine bir gözden geçirme. *Nesne Dergisi*, 1 (2), 44-59.

Karaca, F. (2001). Din psikolojisinde metot sorunu ve bir dindarlık ölçeğinin Türk toplumuna standardizasyonu. *Ekev Akademi Dergisi*, 3 (1), 187-201.

Karakaya, İ. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Karakuş, Ç. (2017). *Lise öğrencilerinde psikolojik savunmalar açısından narsisizm ve benlik saygısının karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kartopu, S. (2013). Narsisizmin dindarlık eğilimleriyle ilişkisi: Gümüşhane Üniversitesi örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (6), 625-649.

Kernberg, O. (1975). *Sınır durumlar ve patolojik narsisizm*. (Çev. M. Atakay). İstanbul: Metis Yayınları.

Kocagöz Uzun, S. (2019). *Narsisizm ve dindarlık ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kohut, H. (1977). *Restoration of the self*. New York: International University Press.

Koşan, Y. (2015). *Üniversite öğrencilerinin Facebook kullanımının narsisizm ve saldırganlık düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Orhan, G. (2014). *Narsisizmin etiolojisi ve dindarlıkla ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rozenblatt, S. (2002). *In defence of self: The relationship of self-esteem and narcissism to aggressive behavior*. USA: Long Island University Psychology.

Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.

Trochim, W. M. & Donnelly, J. P. (2006). *The research methods knowledge base*. (3. Baskı). Cincinnati OH: Atomic Dog.

Twenge, J. M. & Campbell, W. K. (2015). *Asrın vebası: Narsisizm illeti*. (3. Baskı). (Çev. Ö. Korkmaz). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Uçar, M. E. & Konal, B. (2018). Öğretmenler ile lise ve üniversite öğrencilerindeki narsisizm kişilik özellikleri benlik saygısı ve duygu gereksinimi arasındaki ilişkiler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (14), 92-136.

Ulusal, R. (2019). *Ergenlik döneminde narsisizm, dindarlık ve sosyal medya tutumları ilişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Watson, P. J. & Hood, R. W. & Foster, S.G. & Morris, R. J. (1988). Sin, depression and narcissism. *Review of religious research*, 29 (3), 295-305.

Watson, P. J. & Hood, R. W. J. & Morris, R. J. (1984). Religious orientation, humanistic values, and narcissism. *Review of religious research*, 25 (3), 257-264.

Watson, P. J. & Jones, N. D. & Morris, R. J. (2004). Religious orientation and attitudes toward money: Relationships with narcissism and the influence of gender. *Mental Health, Religion & Culture*, 7 (4), 277-288.

Wink, P. & Michele, D. & Kristen, F. (2005). Spiritual seeking, narcissism, and psychotherapy: How are they related? *Journal for the Scientific Study of Religion*, 44 (2), 143-158.

Zondag, H. J. & Marinus V. U. (2010). I just believe in me: Narcissism and religious coping. *Archive for the Psychology of Religions*, 32 (1), 69-85.

Zondag, H. J. & Uden, M. H. F. V. (2011). Still knockin on heaven's door: Narcissism and prayer. *Journal of Empirical Theology*, 24 (1), 19-35.